

Nina Vrbanová

Theoretical research vs. artistic production A note on publishing dissertation papers by visual artists

In 2012, Faculty of Fine Arts of Brno University of Technology published a book collection of theoretical parts of dissertations written by visual artists – the first graduates from the doctoral studies programme. The example of two publications: *Selected Post-conceptual Approaches in the Contemporary Czech Painting* by Petr Dub and *Dictionary of Anonymity* by Zuzana Janečková indicates an extraordinary variability, or more exactly, freedom of interpretation of the term “doctoral degree in arts”. In both cases, the question of the factual purpose of publishing texts that either summarise the already existing knowledge in a certain specific context or stand on the boundaries of a work of art is yet to be answered. There is the benefit of a more profound understanding of author’s motivations and the way he or she thinks about the artistic production on one hand and the pedagogical dimension of models or study patterns of this type of doctoral papers on the other. However, if artists and theoreticians receive an identical academic title in the third degree of their university studies, the demand for an objectivised scientific research with certain contribution (innovation) in the given sphere should be equally valid for both sides.

Mgr. Nina Vrbanová

*The author is the curator of Dom umenia / Kunsthalle Bratislava
nina.vrbanova@gmail.com*

Nina Vrbanová

Teoretický výskum verzus umelecká tvorba Na margo publikovania dizertačných prác vizuálnych umelcov

V roku 2012 vydala Fakulta výtvarných umení VUT v Brne v knižnej podobe teoretické časti dizertačných prác prvých absolventov doktorandského štúdia – výtvarníkov Petra Duba a Zuzany Janečkovej. Dve publikácie môžu slúžiť ako modelový príklad variabilnosti vnímania a najmä výkladu zmyslu (účelu) riešenia teoretickej bázy skúmanej problematiky samotnými aktérmi umenia či rôznorodých umeleckých projektov. Otázky, ktoré sa na pozadí knižných vydaní výskumov umelcov ponúkajú, jednoznačne smerujú k širším a zásadnejším aspektom aktuálneho nastavenia vysokého umeleckého školstva nielen na Slovensku.

V ostatných rokoch sa v súvislosti s pridelením akademických titulov ArtD., resp. PhD., stupňuje diskusia na tému požadovanej kvality, teoretickej úrovne a predovšetkým výskumnej hodnoty umeleckých doktorátov. Na kuloárnej úrovni dokonca naďalej rezonuje bazálny konflikt pomeriavania výtvarnej a teoretickej časti dizertácií s pretrvávajúcim pocitom, že textová časť je len akousi „povinnou jazdou“, ktorá je spravidla hodnotovo i významovo podradená výtvarnej prezentácii. Zrovnoprávnenie a jednotné pridelenie titulu PhD. umelcom i teoretikom na treťom stupni vysokoškolského štúdia v Českej republike však mení situáciu. Komparáciou teoretickej úrovne a výskumného prínosu sa stávajú legitímnymi v plnom rozsahu.

Petr Dub (nar. 1976, Praha)¹ sa v autorskej publikácii *Vybrané postkonceptuální přístupy v současné české malbě*² venuje mapovaniu prelinania konceptualizmu a maliarstva dominantne v českom prostredí po roku 1996. Ak by sme k jeho textu pristúpili komparatívne a porovnávali jeho úroveň s dizertačnými prácami teoretikov, spĺňal by kritériá kladené skôr na diplomovú, ergo druhostupňovú výskumnú prácu. Na tejto úrovni sa akceptuje postup mapovania a vzájomnej kontextualizácie príbuzných fenoménov do časopriestorovo koherentného tematického celku. Ako autor v texte sám uvádza, viac než na teoretickú inováciu sa sústredil na mapovanie problematiky. Hodnota a prínos jeho práce do aktuálneho teoretického diskurzu v oblasti média malby sa tak redukuje na špecializovanú sféru výberu súvisiacich umeleckých programov a tendencií predovšetkým v kontexte jeho vlastnej tvorby.

Je však nutné uznať, že Dubova teoretická dizertačná práca patrí k svetlým príkladom vážneho a systematického prístupu k poznaniu vlastných východísk, motívácií i umenovedného kontextu. Samotný text je na veľmi dobrej odbornej úrovni, je logicky prehľadný a štruktúrovaný do viacerých nosných kapitol (*Referenční a interpretační rámec, Konceptuální v pohybu, Zpět, vpřed a nebo nikam, Česká postkonceptuální malba současnosti a Shrnutí*). Za serióznym vyznením publikácie cítiť početné konzultácie so školiteľom dizertačnej práce doc. Václavom Stratilom a tiež odbornú korektúru Mgr. Jana Zálešáka, PhD. Hoci publikácia nepredstavuje výskum v zmysle kreovania nových umenovedných pojmov alebo teórií, môže sa zaradiť medzi kvalitné a dôveryhodné sekundárne zdroje reflexie českej malby približne od polovice deväťdesiatych rokov minulého storočia.

Z obsahového hľadiska však viacero dôležitých otázok, ktoré mali byť predmetom predchádzajúcich úvah autora, zostáva nezodpovedaných. Prečo práve rok 1996 ako ohraničenie vývinu postkonceptuálnej malby? Vzniká tu azda neplánovaný dojem prelomu alebo premeny malby v striktno definovanom čase a priestore, pričom napr. prehľad maliarskych výstav v Česku je datovaný od roku 1997? Aká je priama súvislosť medzi vznikom postkonceptuálnej malby a kontextom dobovej umeleckej prevádzky (napr. kapitola *Umění jako konspirace zájmových skupin*)? Znamená to azda, že túto výtvarnú stratégiu na ideovej úrovni charakterizuje záujem o inštitucionálnu alebo socio-politickú kritiku? A ak áno, v čom konkrétne spočívajú vizuálne („maliarske“) špecifiká postkonceptuálnej malby? Je tento fenomén naozaj výhradne doménou generačne najmladších umelcov, ktorí vstúpili na výtvarnú scénu od polovice deväťdesiatych rokov, alebo možno hľadať jeho východiská a zárodoky už skôr?

V zmysle načrtnutých otázok umelecký doktorát (na rozdiel od kunsthistórie alebo estetiky) pripúšťa zvýšenú mieru subjektivity. Tá je zväčša odrazom silnej kontextualizácie vlastnej tvorby alebo autorského programu v rámcoch existujúcich a často už teoreticky spracovaných umeleckých tendencií. Publikácie tohto typu preto viac poslúžia záujmu spoznať a hlbšie pochopiť tvorbu ich autora než danú oblasť umenia v širšom sociálno-kultúrnom rámci. Nad objektívnym hodnotením prevažuje subjektívna selekcia, kritérium komplexnosti strieda výberovosť a skôr „sondáž“ určitého teritória, výskum je nahradený mapovaním. A v prípade, že sa teoretická časť dizertačnej práce príliš nevydarí, vždy tu zostáva alibi hodnotovej prevahy výtvarnej tvorby. Teoretik takúto možnosť „obhajoby“ naproti tomu nemá.

Zuzana Janečková (nar. 1979, Martin)³ poňala výstup svojho doktorandského štúdia v odbore *Umenie vo verejnom priestore a umelecká prevádzka* skutočne svojsky (školiteľ: prof. Tomáš Ruller).³ Jej *Slovník anonymity*⁴ sa totiž prakticky nedá čítať ako štandardná publikácia. Kniha je kompletne vytlačená na transparentných fóliách. Ich vrstvenie spôsobuje vizuálne prekryvanie až vzájomné pretekajúce textu, a teda jeho absolútnu nečitateľnosť (utajenosť). Azda len mimoriadne zainteresovaný čitateľ by nastavenú pascu zdolával trpezlivým podkladáním čistého listu papiera stranu za stranou. Možno však predpokladať, že o to autorke ani nešlo. Jej kniha je na pohľad viac umeleckým dielom než funkčným príspevkom k aktuálnej teórii umenia. Pripomínajúc neodadaistické gestá a programové antitézy Petra Rónaia aj tu prichádza k zámernému zablokovaniu textu pred možnosťou jeho dekódovania, resp. sémantického odkrytia.

Je preto príznačné, že publikácia sa zaoberá sférou anonymnej identity a stratégií jej prezentácie v domácom i medzinárodnom umení od deväťdesiatych rokov minulého storočia. Grafické riešenie knihy sa v tomto zmysle stáva zrkadlom reflektovanej problematiky. Téma instantnej, fluidnej alebo utajovanej identity (umelca či skupiny) je v publikácii spracovaná formou špecifického autorského atlasu, akéhosi archívu s parametrami encyklopedického slovníka. Kniha ponúka „abecedný hybridný slovník, v ktorom čitateľ nájde 188 menných aj vecných hesiel priamo alebo nepriamo súvisiacich s pojmom *anonymita* a identita so zameraním na umeleckú sféru“⁵. Zámer definovať pojem *anonymita* je tu pritom realizovaný formou kombinácie tzv. globálnych informácií, ktoré ponúka Wikipédia ako dominantný zdroj virtuálneho verejného poznania, a autorských hesiel spracovaných so zreteľom na súčasné vizuálne umenie.

Časopriestorovo rozkošatená mapa foriem a typov anonymnej identity, ktorá v rozsiahlom abecednom zozname hesiel vzniká (od populárneho televízneho seriálu *Akty X* cez univerzálne pojmy ako *globalizácia* až po slovenskú umeleckú skupinu XYZ), metodologicky výstižne kopíruje charakter postmoderného myslenia v elektronickej ére. Tá je do veľkej miery teritóriom straty súkromia, ktoré sa opäť stáva predmetom zvýšenej ochrany aj s efektom zámernej anonymity jedinca či skupiny. Hoci výber i úroveň spracovania jednotlivých hesiel môžu pod drobnohľadom lingvistu alebo teoretika umenia pôsobiť kolísavo, publikácia ako celok pôsobí veľmi presvedčivo a pútavo. Stojí totiž na hranici teórie a umeleckého diela, čím sa stáva originálnou. Dokonca vlastný umelecký program autorka do hesiel integruje do takej miery citlivo a nenápadne, že sa stáva ich integrálnou, nerušivou súčasťou.

V jej prípade sa kritika vedeckého prínosu, ktorá by sledovala a porovnávala kritériá kladené na dizertačnú prácu teoretika, stáva pomerne nefunkčnou. Formou i obsahom publikácie Janečková umne kóduje obe roviny svojej dizertácie a deklaruje individuálny model ich spracovania. Na rozdiel od publikácie Petra Duba tu nemožno vyvodiť jednoznačný komparatívny výsledok. Kým jeho výskum chce aspirovať na klasický teoretický postup, no zostáva tak trochu v závese jeho štandardov, Janečková si jednoducho volí vlastnú cestu a stojí vo výsledku solitérne mimo rámca takto vyhraneneho diskurzu.

Príklad dvoch publikácií poukazuje na mimoriadnu variabilitu či presnejšie voľnosť výkladu pojmu umelecký doktorát. V oboch prípadoch zostáva nateraz ne-

zodpovedanou otázkou faktického účelu knižného publikovania textov, ktoré sú buď sumarizovaním už existujúcich poznatkov v určitom špecifickom kontexte, alebo stoja na hranici umeleckého diela. Na jednej strane sa ponúka benefit hlbšieho poznania motívácií a myslenia autora o vlastnej tvorbe, na druhej pedagogický rozmer modelov či študijných vzorov doktorandských prác tohto typu. Ak však umelci i teoretici získavajú na treťom stupni vysokoškolského štúdia totožný akademický titul, požiadavka objektivizovaného vedeckého výskumu s určitým prínosom (inováciou) v danej oblasti by mala platiť na oboch stranách rovnocenne.

Mgr. Nina Vrbánová
autorka je kurátorka Domu umenia / Kunsthalle Bratislava
nina.vrbanova@gmail.com

- 1 V rokoch 2003 – 2009 študoval na Fakulte výtvarných umení VUT v Brne (Ateliér maliarstva 1-3, Petr Kvičala, Martin Maíner, Petr Veselý). V roku 2005 absolvoval Ateliér konceptuálnej a intermedialnej tvorby (Jiří David, Milan Salák) na Vysokej škole umeleckopriemyselnej v Prahe. Doktorandské štúdium absolvoval v rokoch 2009 – 2012 na Fakulte výtvarných umení VUT v Brane (Ateliér intermédií, Václav Stratil)
- 2 DUB, Petr: Vybrané postkonceptuálne prístupy v súčasnej českej malbe. Brno: Fakulta výtvarných umení VUT, 2012, 140 s.
- 3 V rokoch 2006 – 2008 študovala odbor socha objekt inštalácia (Ateliér priestorovej komunikácie, doc. Mgr. A. Čierny mim. prof.) a odbor intermédiá a multimédiá (Ateliér videa a multimediálnej tvorby, doc. A. Daučíková, akad. soch.) na VŠVU v Bratislave. Od roku 2010 študovala na FaVU VUT v Brne v Ateliéri performance pod vedením prof. ak. soch. Tomáša Rullera.
- 4 JANEČKOVÁ, Zuzana: Slovník anonymity. Brno: Fakulta výtvarných umení VUT, 2012, 168 s.
- 5 Tamtiež, s. 6.

čín-
vaf
12-
rev.

. Tie
avi-
šujú

existovat narat
ka nebo logika
2007, s. 27, 13,
dom sú tzv. "ga
prepája pasáže
vzniká niekoľko
ní zvyknú čitate
ky, ktoré ich pr
príbehu. Za prv
Sugarcane Islan
napísané v r. 1
ktoré má 39 pos
postštrukturalis
tička a filozofka
stroboskopický
príbeh nabýva
rúzná témata a
obrazce v závi
losti četyb a as
s. 260). POZOR
TEXT MÁ VÁKA
LISTIKE, STROB

Čo teda nájdete
ku anonymity? K
lopédie alebo at
najprv intuitív
z dôvodu ich jas
ví a pojmových
seriálom „Aktý
na“ (odhladnuc
Samotný termín
vým pojmom, k
dve definície: s
párty, ktorý p
knižná publiká
mí tematicky ri
lasti. Každý čít
do textu zárov
encyklopédiou a
ré ovláda. Keď
prepojeniu, te
obrazová príloh
k jednotlivým h
tované aj niek
né anonymné u
ktoré týmto čí
Obrazový prílo
vlastného arch
Pre prehľadnos
edíciej rady uv
časti: obsah, re
ví a diela. Poú
kých skratiek

a vznikajú tak iné textové reality. Samotné texty môžu odkazovať, aj odkazujú na iné texty a tvoria tak altertexty, hypertexty, intertexty, paratexty a metatexty. Texty často interpretujú iné formy vyjadrovania, čím vzniká „reprodukcia“ alebo prepis diela do iného znakového systému. Touto intenzívnou totalitou jazyka sa podrobne zaoberal aj Walter Benjamin a po ňom konštruktivistia a dekonštrukcia. Jazyková sieť a smrť autora odprezentovaná v r. 1967 Rolandom Barthesom sa revitalizuje v 90. rokoch na internete, kde v pravom zmysle slova vzniká nekonečný hypertext: „Texty nejsú nikdy jednotné. Zahrajú možnosti, ktoré smerujú proti jejich výpovedi či zámerom autorů nebo proti obojmu současné.“ (Appignanesi – Garratt, 1996, s. 80). Väčšina odborných textov odkazuje na iné texty a vytvára tak hyper textové odkazy, tento spôsob práce môžeme nazvať aj textové samplovanie [ang. sample = vzor, výber]. Kombinovanie určitých častí rôznych už vzniknutých textov do nových celkov je charakteristickým literárnym postupom pre beletristické postmoderné texty aj texty postmoderných filozofov (odkazový poznámkový aparát pod čiarou alebo za textom miestami prevyšuje vlastný text). Citácie sa ocitajú v iných kontextoch a niekedy bývajú aj zneužívané, keďže ich dekontextualizácia umožňuje iné interpretácie v nových kontextoch, ktoré Debord nazýva termínom „détournement“ – vychylenie, rec rozporu. Každý text je vždy najprv virtuálny, plný bielych miest a prázdnoty, oživa až prostredníctvom interpretácie, ktorá rekonštruuje a aktualizuje jeho zmysel a znovu sa môže virtualizovať. Z textu sa stáva už spomínaný hypertext. Text môže byť „popraskaný“ pričom: .... komentátor vytvára podél textu zóny četyb, aby v nich sledoval mirace významů, vynovořování